

Jeff Vandermeer Hallinta

Nasti Rings (14.1.2016)

Jeff VanderMeerin *Eteläraja*-trilogian kaksi ensimmäistä osaa saavat kysymään, mikä ympäröivässä maailmassa on sittenkään todellista ja käsityskykymme rajoissa. Millainen todella on se todellisuus, jossa elämme ja kuinka paljon siitä ymmärrämme? Paljonko aistimme meitä huijaavat ja kuinka lukkiutuneita olemme tapoihimme ajatella ja katsoa ympäristöä suhteessa itseemme, ihmiseen?

Ekokatastrofin varjoon peitelty käsittämätön muutos X-alueella herättää kysymyksiä siitä, kuinka paljon tai vähän todellisuudessa ymmärrämme luonnosta ja missä määrin vain kuvittelemme ymmärtävämme sitä. Kirjat ravistelevat kristillistä perinnettä mieltää luonto ihmiselle alisteiseksi, ihmisen hallinnassa ja hyödynnettävissä olevaksi. Kirjoissa peilataan todellisuutta, jossa ihminen ei olekaan luomakunnan kruunu vaan ainoastaan eliö eliöiden joukossa käsittämättömän, vieraaksi muuttuneen luonnon keskellä.

Hallinnassa Control-nimellä kulkeva John Rodrigues saapuu X-aluetta tutkivaan ja tarkkailevaan, jokseenkin nahistuneeseen Eteläraja-virastoon. Controlin tehtävänä on viraston johtajan asemassa tutkia Etelärajan toimintaa ja raportoida siitä ulkopuoliselle taholle, Äänelle. Kimmokkeena tutkinnalle toimivat X-alueelta yllättäen ihmisasutuksen pariin palanneet 12. retkikunnan kolme jäsentä, biologi, arkeologi ja maanmittari. Controlin tehtävänä on kuulustella palanneita, joskin hieman poissaolevia naisia, sekä tehdä selkoa viraston toiminnasta, joka on vuosien saatossa saanut toinen toistaan kummallisempia piirteitä.

Lukija horjahtaa Etelärajan hapuilevaan, epätietoiseen katsontakantaan sillä trilogian ensimmäisen ja toisen osan väliin jää selittämättömiä aukkoja: kuinka ja miksi retkikuntalaiset ovat palanneet ja mitä heille todella tapahtui X-alueella. Controlin subjektiivisesta näkökulmasta fokalisoitu hän-kerronta toisaalta helpottaa solahtamista Etelärajan näkökulmaan ja viraston sisäisiin kummallisuuksiin, toisaalta se vaatii totuttelua *Hävityksen* intensiivisen minäkerronnan jälkeen. Hetken aikaa lukijasta tuntuu kuin hän olisi kirjojen välissä epähuomiossa jättänyt yhden askelman välistä portaikossa.

Ensimmäisen osan alusta X-aluetta verhonnut hapuileva käsittämättömyys ja selittämättömyys uuttuvat Controlin työnantoon. Hänelle ei ole täysin selvää, mitä hänen odotetaan löytävän tai saavan selville Etelärajasta. Lisäksi hänen on säännöllisesti raportoitava toimistaan salaperäiselle Äänelle puhelimitse, vailla tarkempaa tietoa siitä, mihin raporteissa olisi olennaista keskittyä.

Control hapuilee ympäriinsä Etelärajan sisällä, kohdaten vastusta sekä enemmän ja vähemmän passiivisaggressiivista vastarintaa nykyisten työntekijöiden osalta. Control etsii ja löytää lukuisia johtolankoja ja eriskummallisia asioita, joiden palasista hän yrittää rakentaa isompaa kuvaa niin virastosta ja X-alueesta kuin näiden välisestä suhteestakin. Nämä johtolangat paljastuvat kuitenkin aina vain hatarammiksi ja vaikeaselkoisemmiksi mitä enemmän tietoa virastosta ja X-alueesta paljastuu. Esimerkiksi retkikuntia on ollut runsaasti enemmän kuin vain virallisesti kerrotut kaksitoista ja totuus sankareiden asemaan nostettujen ensimmäisen retkikunnan jäsenten kohtalosta on karmaiseva. Siinä, missä mysteeri hieman raottuu, se myös muuttaa muotoaan ja kadottaa rajojaan.

VanderMeer synnyttää hienovaraisilla, pienillä eleillä tunteen, että alue X:n outous on uinut sitä tutkivan viraston sisälle ja säteillyt siellä työskenteleviin ihmisiin. Työntekijöissä tapahtunut muutos on pikemminkin henkistä ja psyykkistä, ei niinkään retkikuntalaisten X-alueella kohtaamaa fyysistä, solutasolle puskevaa muutosta. Tunne X-alueelta huokuvasta *jostakin* rakentuu sitä mukaan, kun paranoia ja epäily puhkeavat lukijan mieleen. Pian lukiessa huomaa kyselevänsä, mikä kaikki on olennaista, onko esimerkiksi yhtenä huomion kiinnittävä eltaantuneelta hunajalta tuoksuva pesuaine ratkaiseva tekijä yhtälössä? Ja onko haju laisinkaan peräisin pesuaineesta?

VanderMeerillä on kyky kuljettaa tarinaa tavalla, jolla vauhdin kiihtymistä ei huomaa ennen kuin havahtuu juoksevansa jo täyttä vauhtia. Siinä vaiheessa tarinaan hitaasti uuttunut paranoia ja kerrontaan puhjennut kieroutuminen räjähtävät lukijan otteesta ja juoksua on jatkettava hengästyttävässä tahdissa, sillä pysähtyminen ei ole enää mahdollista.

Controlin hapuilua todisteiden, arvailujen ja selittämättömien kummallisuuksien parissa kasvavan paranoian värittämän intuition ohjaamana on toisinaan tuskastuttavan turhauttavaa seurata. Lukija harhailee sokkona Controlin mukana Etelärajan käytävillä ja osastoilla, käy seisomassa X-aluetta ympäröivällä rajalla ja kuulustelee biologia, mutta ei silti hahmota suurempaa kuvaa hajanaisista palasista ja vihjeistä. X-alueen ja sieltä palanneiden retkikuntalaisten olemassaolon käsittämättömyys vain syvenee Controlin yrittäessä saada niistä otetta ja puristaa niitä käsitettävään muotoon. Etelärajan työntekijöilläkään ei ole tietoa siitä, mitä tai mikä alue X on. Heillä on 32 tutkimusvuodenkin jälkeen esittää vain arvauksia ja toinen toistaan uskomattomampia teorioita.

Päällimmäisenä tunteena lukijalle jää jälleen, että kukaan ei todella tiedä X-alueesta mitään vaan se pakenee kaikkea yritystä saada siitä otetta tai pakottaa sitä vallitsevien ajattelu- ja selitysmallien rajoihin. Ihmisiä on kautta historian niin kauhistuttanut kuin kiehtonut kaikki selittämätön, kaikki ihmistä suurempi, joka pakenee selitystä ja hallintaa. Niinpä X-alueen ja sitä ympäröivän rajan lähes perverssillä tavalla kiehtovan mysteerin vangitsevuus pitää lukijan otteessaan Eteläraja-trilogian edetessä.

Jeff Vandermeer *Hallinta* , suom. Einari Aaltonen, Like 2015.